

v jich překladech. Byly stejně příznivě přijaty mladými umělci soudobými stejně jako knihy Dostojevského a není pochyby, že v několika letech projeví se jich vliv v budoucích románech v míře, již nelze posud určit. Postřehne se však, že jen menšina spisovatelů byla zaujata tím, co je obecnstvu principem obnovy v ruských dilech, totiž jich vášnivým a mravním rázem. Většina umělců uvědomila si naopak živě krajní zájem intriky, bizarnost osob u Dostojevského, obdivuhodnou sílu analýsy, šíři kompozice u Tolstého zastavující se tak se zálibou u jich zásluh technických a ne u toho, co se nám zdá býti příčinou jich úspěchu, u prudkosti, neklidné vroucenosti, jimiž vyjádřili své osobní city ve svých dilech, u intenzivnosti a jakosti jich emocí.

Tento fakt je význačný a obecný: vřelá citovost charakterisuje všecka díla cizí, která postupně působila na francouzskou literaturu od posledních sto let a která přeměnila ji tak, až ji přetvořila. Až do konce XVIII. věku skoro naši spisovatelé nežádali po autorech klassických, Italech leč rad technických, předpisů a vzorů; co příklad Španělů inspiroval Corneillovi na rodomontádách, příklad dějepisců latinských na rétorice a přísné velikosti, bylo úhrnem nepatrné a pocházelo od předků a příbuzných našeho plemene. Zcela jinou revoluci zahájil Rousseau podporován anglickými romanopisci, kterou dále vedli Chateaubriand, pi de Staël, romantikové. Co uvedli do Francie, co uložili obecnstvu a dali mu milovati, byla nová citovost, jež zajisté byla v duši jich čtenářů, poněvadž mohla býti vzbuzena, již však předchozí umělci nedovedli vyjádřiti a jejíž vzory byly jen v germánských literaturách Německa a Anglie. Po vzoru

velikých spisovatelů této země dali cítiti naši romantikové a jich předchůdci kouzelné a velkolepé vzněty, jež budi pohled na krásné a chmurné krajiny, pojímali člověka ne více po způsobu Descartesově jako živočicha především rozumového, jehož citovost snadno ovládaná se projevuje sladkými a klidnými hnutími, nýbrž jako bytost nadevše a prudce vášnivou, šílenou láskou a hněvem, zoufalou melancholií, exaltovanou a strženou nadšením, tím větší a obdivuhodnější, čím více tyto záchvaty bolesti a rozkoše unášely a rozrušovaly.

Celý názor na svět a společnost byl dotčen touto změnou v pojetí člověka. Literatura, zdálo se, stávala se nemravnou, poněvadž vynášela činy a chování, v nichž rozum a konvence ustupovaly inspiracím citovosti, poněvadž neviděla zásluhu v nabytí nebo zachování si společenského postavení, v taktu, počestnosti, ve vážnosti obchodní nebo světské, nýbrž v ryzosti a šlechtnosti srdce, poněvadž domáhala se pro prosté, chudé, poskvrněné slávy, aby mohli býti velkými, dobrými, oddanými, vroucími a čistými. Zdálo se, že literatura stává se náboženskou, že i chválila, v čem evangelická morálka odporuje přesnému rozumu, co má šíleně milosrdného, srdečného, i činila z Boha bytost neurčitou, shovívavou, rozptýlenou v nádheře přírody, spíše otce než soudce. Všemi těmito rysy, novým obrazem, jež romantismus podal o přírodě, člověku, Bohu, působil revoluci v úloze, jaká až do něho byla příkládána citovosti ve vedení života a postupu myšlenky. Romantismus provolával její povýšenost a triumf, zvítězil tím, obnovil celý obor literatury od formy po obsah, přivábil k sobě všecky lidi, již byli spíše vznětlivými než dobrými logiky; byl zvláště přivítán mladými lidmi a ženami a způ-

sobil, že naše knihy od počátku tohoto století pochodí spíše od písemnictví severních než jižních.

Od té doby se zůstalo při tom; všichni velicí populární autoři francouzští plodí knihy spíše jimavé než rozumové, snaží se přepjati úlohu citovosti u člověka na útraty rozumu. Romanopisci realističtí, kteří mají opravdu vliv na obecnstvo, Zola a Daudet hloubí ještě více tento problém, analysují lépe pocity a city, vybavují se z určitých a upřílišených thesů sentimentálních; nejsou proto méně vášnivými a co proklamují ve svých knihách, není povyšnost rozumová nebo dokonalá rovnováha duševní, nýbrž síla vášni nebo v nižší jich formě, pocitů. Balzac vymknul se nesmírností svého genia této jednostrannosti, avšak Michelet a jiní vnesli citovost do dějepisu a na katedru, Sainte-Beuve a Taine do kritiky, George Sand do idealistického románu, Delacroix a Berlioz do malby a hudby; všichni, kdož odvolávají se k romantikům jinak než podobností formovou, dali ve svých dílech převahu indexu citovému, jež jsme se pokusili charakterisovati a i dnes ti mladší spisovatelé, kteří chtějí dobytí obecnstva, postupují morálkou, ne-li estetikou, geniů z r. 1830.

Ale tito měli také jiné dědice a někteří z umělců, již po nich nastoupili, byli vedeni některými okolnostmi své výchovy literární k tomu, že zmenšovali a seslabovali sentimentalism, jež byli obdrželi. Romantikové popisem, kterému se podrobují pro celý ten vnější svět, jenž vyvolává tak živá hnutí duševní, péči, aby našli formu výrazu, jež by podala ty mohutné vášně, jež chtěli ukázati, byli stylisty; zhotovili si s tisícovými obtížemi nový jazyk, složitý a bohatý, jež jich nástupci ještě více vytrřibili. Pozvolna dostalo se verši celé přesné a složitě

techniky, jež vedla k raffinovanostem Parnassu. V próse vykonala se práce obdobná; Goncourtové, Flaubert, všichni, kdo jdou jich stopami, byli předem grammatikové a řemeslníci slov. Pozvolna v této škole básníků a prosatárů péče o výraz převážila péči o věc, jež se měla vyjádřiti a jakož vašeň je prvek, kalící krásný řád period nárazy a interjekcemi, jež si oblibuje, jakož dokonalé věty hodí se lépe k ryzím ideám, lépe ještě k prostým postřehům barvy a tvaru — básníci a část romanopisců doby císařské byli necitliví a popisní, krajní hodnoty rozumové umělecké a především malířské, veliké vědy a hlubokého pozorování, ale malého vlivu na obecnstvo, jež žádalo si i dále děl méně dokonalých, ale rozechvělejších vášněmi lidskými.

Beze vši pochyby z části této potřebě špatně ukájené, jakož i později kruté surovosti našich naturalistů, jich tónu spíše nenávisnému než soustrannému, je nutno přičísti úspěch většiny cizích spisovatelů, jež jsme studovali. Jak jsme viděli, jediný povídkář do frančiny přeložený, jenž nebyl populárním a rázem přijat četnou skupinou čtenářů, je Edgar Poe, u něhož převládá temperament rozumový a jenž požívá naopak diskretní slávy u umělců stylistů. Jindřich Heine zdál se ještě obecnstvu býti příliš rozdělen mezi všemi spornými hnutími své duše, příliš málo prostým a přímým. Turgeněv libil se více větší citovostí, Dickens konečně a nejnověji Dostojevský a Tolstoj děkovali zcela zřetelně za svůj úspěch vroucností a výlevům svých vznětů. Co lze uzavirati z nerovného roztrřidění proslulosti těchto literátů, potvrzuje, co plyne z poměrné popularity našich různých spisovatelů. U obecnstva čtoucího francouzsky v tomto věku, přesněji v jeho třídách zámožných než chudých,